

Začetki železnodobne poselitve v osrednji Sloveniji

Janez DULAR

Izvilleček

Članek obravnava problematiko prehoda pozne bronaste dobe v železno dobo v osrednji Sloveniji. V tem času (konec 9. in 8. stoletje pred Kr.) pride na tem prostoru do pomembnih sprememb, ki se odražajo v novih poselitvenih, ekonomskih in družbenopolitičnih strukturah. Novosti so nastale pod vplivi, ki so prihajali iz Podonavja in mediteranskega sveta. Posebna pozornost je posvečena spremembam v poselitveni strukturi Dolenjske, kjer je bila v 8. stoletju pred Kr. ugotovljena jasna poselitvena diskontinuiteta. V tem času so namreč v osrednji Sloveniji poznobronastodobna višinska naselja dokončno zapuščena, namesto njih pa zaživijo nova, z obzidji utrjena gradišča, ki so nato poseljena vse do rimske zasedbe teh krajev.

I.

Tako kot vsa prehodna obdobja prinese tudi zaton bronaste in začetek železne dobe vrsto odločujočih sprememb in novosti. Te se odražajo zlasti v novih poselitvenih, ekonomskih in družbenopolitičnih strukturah, v katerih je moči ob zadostni raziskanosti razbrati tudi historično ozadje dogajanj. Jugovzhodnoalpski prostor, na katerem so se zaradi specifične geografske lege srečevali različni kulturni vplivi in so se formirale pomembne kulturne skupine, je za proučevanje tovrstne problematike še posebej privlačen. Tako ni čudno, da se je z vprašanji, ki so povezana s pojavom železne dobe, v svojih člankih ukvarjala vrsta avtorjev, sintetični pregled o začetku halštatske dobe v Sloveniji pa je napisal Stane Gabrovec (Gabrovec 1973).

Razvoj dogodkov na prehodu iz bronaste v železno dobo je torej vsaj za prostor osrednje Slovenije dobro znan. Rezultati slonijo predvsem na analizah gradiva iz nekropol. Ključno mesto med njimi pripada žarnemu grobišču na dvorišču SAZU v Ljubljani, ki je bilo v uporabi skozi vso pozno bronasto in še dobršen del železne dobe. Nas zanima predvsem faza Ljubljana II. Njena kronološka vzporednost s Ha B3 (v Müller-Karpejevem smislu) ni sporna, to pa pomeni, da sodi v 8. stoletje. V tem času doživi ljubljanska nekropola v svojem sicer kontinuiranem razvoju največ sprememb. Te se odražajo zlasti v noši, strukturi grobnih pridatkov in v pojavu železa. Ker so ta dejstva že znana in dobro

Abstract

The article discusses the problematics of the transition from the Late Bronze Age to the Iron Age in Central Slovenia. Important changes took place in that period (the end of the 9th and the 8th centuries BC), which were expressed in new settlement, economic and socio-political structures. These new elements were formed under influences from the Danubian region and the Mediterranean world. Special attention is paid to the changes in the settlement structure of Dolenjska, where a clear settlement discontinuity has been determined for the 8th century BC. Namely, in this period the Late Bronze Age upland settlements were definitely deserted, whilst new hill-forts defended by ramparts arose in their immediate vicinity and continued to be settled up to the Roman occupation of this area.

dokumentirana, jih ne nameravam ponavljati (ib., 343 ss).

Druga sprememba, ki sodi prav v ta čas in ki je pomembna predvsem z vidika poselitvene zgodovine, je povečanje števila žarnih nekropol ljubljanskega tipa. Pojavijo se po vsej Dolenjski, njihovo število pa prav ob koncu 9. in v 8. stoletju občutno naraste. Ta grobišča trajajo le kratek čas. Večina jih sodi v fazo Ljubljana II, redka pa sežejo tudi do faze Ljubljana III a (1. pol. 7. stoletja), ko z izjemo Ljubljane same, dokončno izginejo iz uporabe.

Tretja novost 8. stoletja pa je pokop pod gomilo. Na začetku so grobovi v gomilah žgani, vendar pa se kmalu uveljavi inhumacija, ki je nato na Dolenjskem značilna za vso halštatsko dobo. Prav pojav rodovne gomile in spremembe v strukturi grobnih pridatkov, ki se odražajo predvsem v prilaganju orožja v grobove, so tiste značilnosti, na osnovi katerih je bila definirana dolenjska halštatska skupina. Vendar pa so v času, ko se uveljavijo gomile, na Dolenjskem še vedno v uporabi tudi plana žarna grobišča. V Beli krajini, kjer je odnos med ljubljansko žarnogrobiščno skupino in dolenjsko halštatsko skupino še najbolj raziskan, smo lahko ugotovili, da sta živeli obe skupini vzporedno še v 7. stoletju (Dular 1979, 74 s). Kronološka vzporednost stopnje Podzemelj 1 in Ljubljana II b ter Podzemelj 2 ter Ljubljana III a je tako več kot jasna. Te ugotovitve pa seveda niso pomembne zgolj s stališča kronologije. V njih se namreč odražajo tudi kulturno-historični procesi, ki so ne nazadnje končni cilj vsakih

raziskav. Kje tiče torej vzroki za nastale spremembe? Na vprašanje je skušal odgovoriti Gabrovec (Gabrovec 1987, 109 ss). Najprej je izpostavil novosti, ki so povezane z dogajanjem na vzhodu. V Podonavju pride v tem času do velikih sprememb, ki se manifestirajo z izoblikovanjem novih skupin: najprej bosutske in nato Basarabi. Zraven sodi tudi pojav tako imenovanega trakokimerijskega fenomena, ki je bil najprej definiran kot sunek ob koncu 8. stoletja (Holste 1940), medtem ko so novejšje raziskave pokazale, da gre za dolgotrajnejši proces z začetki v 9. stoletju (Kossack 1980). Odsev teh dogajanj je v jugovzhodnih Alpah dokumentiran z nekaterimi vzhodnimi elementi, od konjske opreme in nekaterih oblik nakita pa tja do ornamentike basarabijskega stila (Metzner-Nebelsick 1992).

Drugi vzrok za spremembe je pojav železa. Razmah železarstva, ki je imelo v Sloveniji v številnih rudiščih odlično surovinsko bazo, je pripeljal do bistvenih sprememb v tedanjem gospodarstvu. Poti, po katerih je prišlo železo v jugovzhodne Alpe, je bilo verjetno več. Gabrovec je izpostavil zlasti jadransko pot (Gabrovec 1973, 358 ss), ki pa ji je Teržanova z dobrimi argumenti postavila ob bok nič manj pomembno kopensko povezavo (Teržan 1990a, 22 s).

Tretji vzrok sprememb vidi Gabrovec v tesnem stiku jugovzhodnoalpskega prostora z mediteranskim svetom (cfr. še Teržan 1990b). Stiki so našli svoj odraz v duhovnem življenju, umetnostni obrti in predvsem v novi strukturi družbe. Kot so pokazale raziskave, se mediteranski vplivi uveljavijo najprej v zahodni Sloveniji, in sicer že na začetku 1. tisočletja pred Kr. Le malo kasneje najdemo novosti mediteranskega in podonavskega sveta tudi v osrednji in vzhodni Sloveniji. Pojavijo se v kulturnih skupinah, ki so veljale doslej za žarnogrobiščne. Ta dejstva so narekovala Bibi Teržan, da je postavila začetek železne dobe na Štajerskem že v pozno 9. stoletje, s tem pa je v bistvu načela vprašanje novega definiranja značaja ruške žarnogrobiščne skupine (Teržan 1990a, 118 ss). Podobno je za osrednjo Slovenijo (ljubljsko žarnogrobiščno skupino) v zadnjem času storil Stane Gabrovec. Pojav železne dobe je namreč označil kot daljši razvojni proces, katerega korenine segajo v začetek 1. tisočletja pred Kr. (Gabrovec 1990, 23). Kdaj smemo torej v osrednji Sloveniji govoriti o železni dobi? Je to 8. stoletje, ali že čas Müller-Karpejevih faz Ha B1 – Ha B2. So za definicijo začetka pomembnejši prvi stiki z Mediteranom oz. Podonavjem, ali pa je odločilnejše zaključeno formiranje kulturnih skupin? Odgovor ni preprost in ga zgolj s proučevanjem nekropol tudi ni mogoče zadovoljivo rešiti. Ključ leži seveda v naseljih.

II.

Proučevanje naselbinske problematike v osrednji Sloveniji nima dolgoletne tradicije, čeprav segajo prva izkopavanja gradišč še v prejšnje stoletje (Dular 1992). O pravih raziskavah lahko govorimo šele z začetkom del v Stični, kjer je bilo na Cvingerju nad Virom pri Stični v šestdesetih in začetku sedemdesetih let izkopanih 22 sond. Raziskave so zelo dobro pojasnile način gradnje obzidij, dale pa so tudi jasen vpogled v krono-

loški razpon naselja. Le-to je bilo zgrajeno v stopnji Podzemelj, nato pa je bilo neprekinjeno obljudeno vse do rimske zasedbe naših krajev (Gabrovec, Frey, Foltiny 1969, 188 ss). Te ugotovitve so kasneje potrdila izkopavanja na Sv. Marjeti na Libni, Kučarju nad Podzemljem in na Cvingerju pri Meniški vasi (Guštin 1976; Dular 1990; Križ 1990), zato se je postopoma izoblikovalo mnenje, da moramo z nekaterimi odstopanji stiški model gradišča pričakovati tudi na ostalih višinskih naseljih na Dolenjskem (Gabrovec 1987, 82). Teh pa je na prostoru med Savo, Kolpo in Kočevskimi hribi skoraj sto (ANSI 1975, karta Halštatsko obdobje).

Da bi dobili o poselitveni strukturi v železni dobi kaj več podatkov, je leta 1987 stekel projekt "Utrjena prazgodovinska naselja na Dolenjskem", ki zaobjema sistematičen terenski pregled celotnega območja, na katerem se je v železni dobi širila dolenjska halštatska skupina, izmero in kartiranje višinskih naselij in njim pripadajočih nekropol ter njihovo časovno opredelitev. Tu nas zanima predvsem slednje, se pravi kronologija naselij. Do leta 1992 smo v okviru projekta opravili sondaže na devetnajstih naseljih, če pa temu številu prištejemo še Cvinger nad Virom pri Stični in naselja, na katerih so opravili raziskovalne posege zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine ter lokalni muzeji, se njihovo število dvigne na petindvajset. Kakšno kronološko sliko nam torej nudijo sondirana naselja?

Raziskave so pokazale, da so bila obljudena v štirih obdobjih: v bakreni dobi, pozni bronzni dobi, železni dobi in v pozni antični dobi (cfr. Dular *et al.* 1991, 106). Ta ugotovitev je vsekakor presenetljiva, saj dokazuje, da se stiški model naselja niti v oblikovnem niti v kronološkem smislu ne da posplošiti na celo Dolenjsko. Ker nas problematika eneolitika in pozne antike trenutno ne zanima, si oglejmo nekoliko podrobneje predvsem naselja iz ostalih dveh obdobj (sl. 1).

Gradišč, ki se začenjajo v stopnji Podzemelj in prenehajo obstajati v poznem latenu, smo doslej dokumentirali osem. To so poleg Cvingerja nad Virom pri Stični še Kunkel pod Vrhtrebnjem (ib., 69 ss), Cvinger nad Koriti, Križni vrh nad Belim Gričem (ib., 98 ss), Veliki Vinji vrh na Vinjem Vrhju, Stari grad nad Podbočjem, Sv. Marjeta na Libni (Guštin 1976, 13 ss) in Kučar nad Podzemljem (sl. 2). Ob tem velja poudariti, da za poselitev v srednjem latenu (izjema je Cvinger nad Virom pri Stični) še nimamo trdnih dokazov. Začetek dveh naselij, to je Kinclja nad Trbincem (Dular *et al.* 1991, 90 ss) in verjetno tudi Cvingerja nad Meniško vasjo, je nekoliko kasnejši, saj sodita v mladohalštatsko obdobje, nato pa se je življenje na njih odvijalo prav tako še v poznem latenu. Določena odstopanja kaže tudi časovni razpon naselja na Sv. Ani nad Vrhpečjo. Ker sondiranje ni dalo izpovedne stratigrafije, sloni časovna opredelitev naselja predvsem na najdbah. Te kažejo, da je bila Sv. Ana poseljena tako v pozni bronzni dobi kot tudi starejši in na koncu mlajše železne dobe (ib., 80). Ali je bil ta velik časovni lok sklenjen, pa ni mogoče zanesljivo trditi. Manjkajo namreč dokazi za obstoj naselja v fazi Podzemelj, torej prav za obdobje, ki nas tu najbolj zanima. Enako velja tudi za naselje na Veseli gori v Brinju,

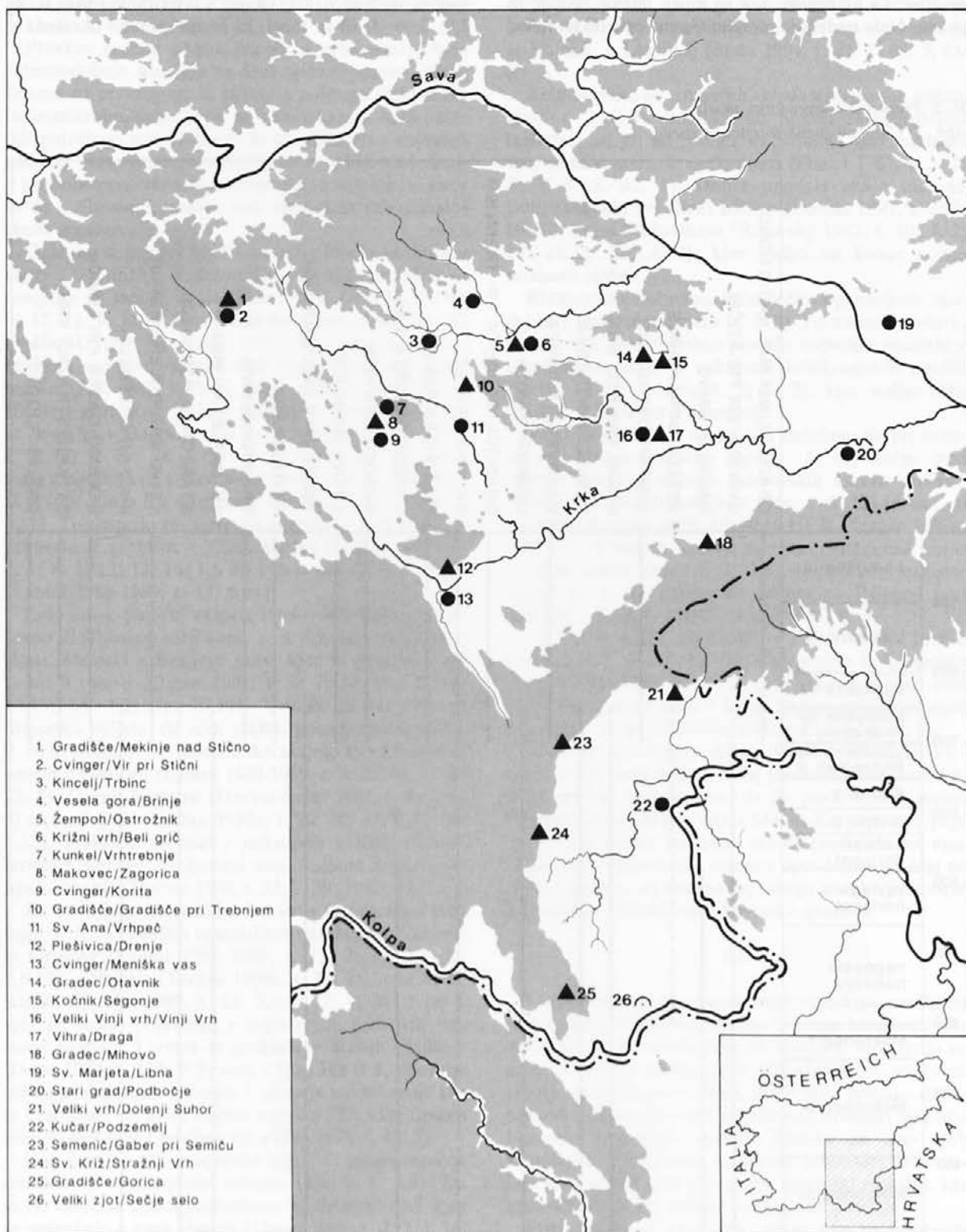
kjer je moči za zdaj reči le to, da je bilo obljudeno v starejši železni dobi (ib., 96).

Druga skupina naselij se od pravkar obravnavane

bistveno loči. Edinstven je predvsem čas njihovega nastanka in trajanja, saj so brez izjeme omejena le na stopnjo Ljubljana I in Ljubljana II (sl. 2). Povedano

Sl. 1: Poznobronastodobna ▲ in železnodobna ● višinska naselja na Dolenjskem.

Abb. 1: Spätbronzezeitliche ▲ und eisenzeitliche ● Höhensiedlungen in Dolenjsko/Unterkrain.

razčlenjenim rebrom (*t. I:* 5,6; 2: 8,9; 4: 12). Naslednji dve obliki, ki sta domači v teh naseljih, sta lonec z ostro profiliranim ustjem (*t. 2:* 11; 3: 10,11; 5: 6-8,10, 12) in skleda z izvihanim ustjem (*t. 2:* 2,3; 3: 5; 5: 5). Ponavljajoča je tudi ornamentika, kjer je treba omeniti zlasti motive z odtisi koleščka (*t. I:* 12; 2: 2; 3: 17), odtise prsta (*t. 2:* 3,4; 3: 3,13; 4: 7,15), vrezane šrafirane trikotnike (*t. I:* 1; 2: 7; 3: 12), ostro razčlenjena rebra (*t. I:* 5,11; 2: 8; 4: 5,8) in jezičaste držaje (*t. I:* 3; 3: 4,14; 4: 6).

Pravkar našete oblike posod in ornamentov bi v železnodobnih naseljih na Dolenjskem zaman iskali. Izjema so pravzaprav le latvice s poševno žlebljenimi in fasetiranimi ustji, ki pa se v halštatskodobnih naseljih pojavljajo zelo redko in še to izključno v najnižjih plasteh. Nasprotno pa lahko takšne oblike zasledimo v poznobronastodobnih nekropolah in naseljih, in sicer ne le v Sloveniji, ampak tudi na širšem vzhodnoalpskem prostoru.

Oglejmo si najprej fasetirana ustja loncev in pitosov (npr. *t. I:* 10,13). V dobovskem žarnem grobišču so omejena na fazi II in III (Stare 1975, t. 6: 11,12; 30: 9; 47: 1), to je na čas Müller-Karpejeve faze Ha A2 in Ha B1 (cfr. še Dular 1978, 38). Nekako v isto obdobje moramo datirati tudi redke ljubljanske primerke (Puš 1982, t. 7: 6; Stare 1954, t. 17: 2). Na Brinjevi gori, kjer je bilo fasetiranje zelo razširjeno, se pojavlja v sklopu 1., 2. in 3. plasti (Oman 1981, t. 5: 11; 7: 15; 10: 3; 22: 5,6). Najmlajša fasetirana ustja zasledimo na Dolenjskem v okviru faze Ljubljana II b (npr. grob 8 z Borštka v Metliki; Dular 1979, t. 3: 1). To datacijo (8. stoletje) potrjujejo tudi štajerski primerki iz grobišča v Klein Kleinu (Dobiat 1980, t. 4: 1; 8: 1; 13: 12; 16: 1,6 itd.) in iz naselja v Ormožu (Lamut 1988-1989, t. 13: 6,11).

Zelo širok časovni razpon imajo tudi latvice s poševno žlebljenimi ustji (npr. *t. 4:* 2), kar dokazujejo zlasti primerki z Brinjeve gore, kjer se pojavljajo od 1. do 4. plasti (Oman 1981, t. 3: 17,20; 8: 5-8; 10: 13,15; 24: 1,2; 31: 10,11). Vendar pa bo vsaj za Štajersko veljalo, da sodi takšno posodje predvsem v 9. in 8. stoletje. To namreč dokazujejo številni kosi iz naselij v Ormožu (Lamut 1988-1989, t. 6: 12,14; 7: 12; 23: 5), Gornji Radgoni (Horvat-Šavel 1981, t. 4: 2; 6: 8) in na Pošteli (Teržan 1990a, t. 20: 10; 47: 2,23; 50: 5,12). Podobno so tudi v nekropoli v Klein Kleinu latvice s poševno žlebljenimi ustji omejene na tamkajšnjo 1. stopnjo (Dobiat 1980, t. 33: 7; 39: 1; 42: 3 itd.).

Za 8. stoletje so značilne latvice s fasetiranimi ustji (npr. *t. I:* 7). Takšno opredelitev narekujejo primerki iz Ormoža (Lamut 1988-1989, t. 13: 2; 19: 10; 23: 3,6,12), s Poštele (Teržan 1990a, t. 50: 24) in iz Klein Kleina (Dobiat 1980, t. 13: 3,4,6; 22: 9; 24: 3 itd.), kjer se vedno pojavljajo v najstarejših grobovih oziroma plasteh. Latvica iz grobišča v Rušah (Müller-Karpe 1959, t. 113: F 3) sodi v fazo Ha B 3, uporabo takšnega posodja v začetku 7. stoletja pa dokazuje kos iz Ljubljane, saj je bil najden v grobu 223, ki je tipičen predstavnik faze Ljubljana III a (Puš 1971, t. 43: 5).

Dalj časa so bili v uporabi lonci, ki imajo ramena okrašena z razčlenjenim rebrom (npr. *t. I:* 5,6). Da je res tako, se lahko prepričamo na Brinjevi gori, kjer se pojavljajo v vseh plasteh (Oman 1981, t. 2: 1,3; 14:

1; 28: 5; 32: 19). Razmeroma stari so tudi v Dobovi, saj je bilo nakaj primerkov najdenih v grobovih, ki so značilni za fazo II (Stare 1975, t. 23: 7; 46: 6). Velika večina tako okrašenih posod pa je vendarle mlajša. To dokazujejo lonci, ki so dobro opredeljeni v I. horizont Poštele (Teržan 1990a, t. 47: 17; 50: 1,7), v II. horizont Gornje Radgone (Horvat-Šavel 1981, t. 6: 1,6) in v II. horizont Ormoža (Lamut 1988-1989, t. 13: 12; 15: 1; 23: 11 itd.). Na konec 9. in v 8. stoletje sodijo tudi lonci z razčlenjenimi rebri na ramenih, ki so jih našli v Ljubljani (Stare 1954, t. 23: 2; 48: 5; 51: 3).

Zelo pogoste so v naseljih skleda z izvihanim ustjem (npr. *t. 2:* 2,3). Sodijo med tipičen žarnogrobiščni inventar, saj jih na primer na Brinjevi gori najdemo med gradivom 1., 2. in 5. plasti (Oman 1981, t. 3: 1; 5: 3; 9: 3; 42: 1). Dobre paralele imajo tudi na Burgstallkoglu pri Klein Kleinu (Dobiat 1990, t. 2: 7; 10: 12) in na Moravskem (Říhovsky 1982, t. 10: A 2; 24: 21,22; 32: A 2), kjer sodijo na konec pozne bronaste dobe.

Razmeroma dobro so kronološko opredeljene skodelice z izvihanim ustjem (*t. 2:* 1). Po načinu izdelave, in po obliki ima tovrstno posodje najboljše paralele v podobni keramiki iz nekaterih belokranjskih najdišč (Dular 1973, t. 2: 6; 5: 2; 6: 2), kjer sodijo take skodele v horizont Podzemelj.

Na koncu se prav na kratko zadržimo še pri ornamentu. Odtisi koleščka (npr. *t. I:* 12) sodijo med tipično okrasno maniro podravskega žarnih grobišč. Motiv šrafiranih trikotnikov (npr. *t. 3:* 12) je ena od vodilnih okrasnih oblik mlajšega Ha B (Teržan 1990a, 42). V 9. in zlasti 8. stoletje moramo uvrstiti tudi okras z odtisi prstov (npr. *t. 2:* 3,4) in poševne jezičaste držaje (*t. I:* 3), saj so na primer na Brinjevi gori običajni v 3. in 4. plasti (Oman 1981, t. 29: 5,14; 30: 1; 31: 9; 34: 6,13), na Pošteli v I. horizontu (Teržan 1990a, t. 1: 7; 21: 19; 23: 16), v Ormožu v II. horizontu (Lamut 1988-1989, t. 15: 2), prav tako pa se tudi med gradivom iz nekropole v Klein Kleinu pojavljajo zgolj v okviru 1. stopnje (Dobiat 1980, t. 5: 1; 6: 1; 16: 1).

Časovna opredelitev druge skupine naselij na Dolenjskem je torej bolj ali manj jasna. Analiza keramičnega gradiva nam veleva, da jih postavimo v pozno bronasto dobo, to je v okvir Müller-Karpejeve stopnje Ha B, pri čemer bo treba misliti predvsem na njen mlajši del. Natančnejša časovna opredelitev za zdaj ne pride v poštev, saj nam za kaj takega manjka predvsem kronološko občutljivejše kovinsko gradivo.

III.

Ugotovitev, da je mogoče med višinskimi naselji na Dolenjskem razločevati naselja iz pozne bronaste dobe od tistih, ki so nastala šele ob koncu 8. stoletja in so nato, z izjemo nedokazane obljudenosti v srednjem latenu, neprekinjeno živela skozi celo železno dobo, pomeni v prazgodovinski poselitveni strukturi osrednje Slovenije precejšnjo novost. Razlike pa niso zgolj kronološke. Sondiranja so namreč pokazala, da obstajajo med naselji tudi pomembni tipološki razločki, kar upravičenost naše delitve še dodatno potrjuje.

Prva razlika je že v tem, da ni bilo na nobenem

poznobronastodobnem naselju odkrito obzidje. Doslej smo namreč s sondami na obodih presekali le zemljene nasipe, v katerih pa ni bilo kamnitih konstrukcij. Obzidja so torej značilnost halštatskih naselij. Ali so v pozni bronasti dobi namesto kamna uporabljali lesene palisade oziroma ograde, za zdaj še ni mogoče zanesljivo ugotoviti. Najdba vertikalno zabite stojke na Gradišču pri Trebnjem bi sicer kazala na takšno možnost (cfr. Dular *et al.* 1991, 82), vendar pa zgolj na osnovi enega primera ni mogoče delati širših zaključkov.

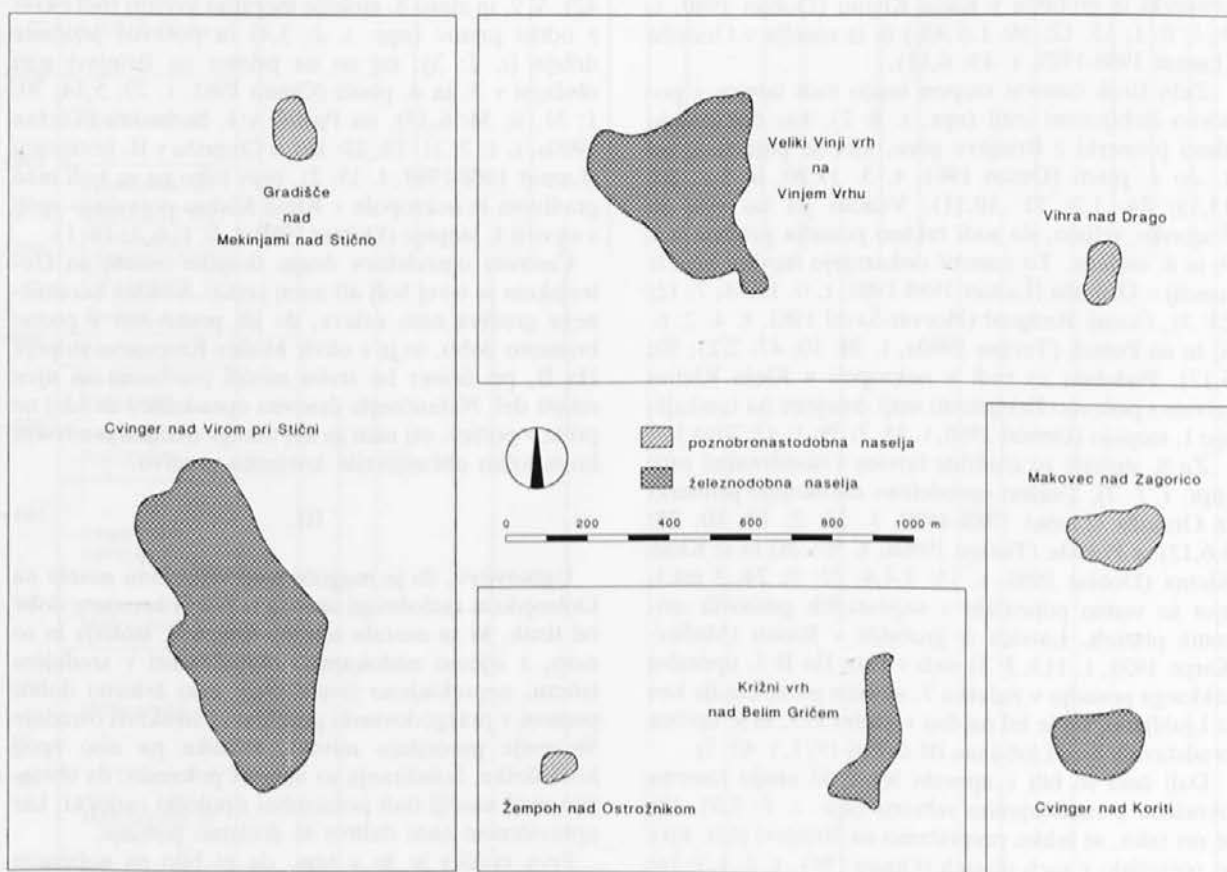
Druga pomembna razlika je v tem, da poznobronastodobna naselja ne poznajo gomilnih nekropol. Le-te se pojavljajo izključno ob naseljih iz halštatske dobe, kar seveda ni nova ugotovitev. Grobišča, ki so pripadala naseljem iz pozne bronaste dobe, pa so bila zanesljivo plana z žarnimi pokopi. Večinoma jih ne poznamo, iskati pa jih bo treba ob vznožjih naselij. To lahko sklepamo iz lege grobišča Pašnik nad Ostrožnikom (cfr. Gabrovec 1973, 366), ki je pripadalo naselju na bližnjem Žempohu (Dular *et al.* 1991, 96).

Končno moramo omeniti še tretjo razliko. V sondah, ki smo jih doslej izkopalni na poznobronastodobnih naseljih, praktično ni bilo železove žindre. Popolnoma drugačna je situacija v halštatskih naseljih. Tu najdemo žindre na pretek, kar je jasen dokaz, da se je v njih odvijala intenzivna železarska proizvodnja.

Kakšni so torej zaključki naših analiz? Najvažnejša je vsekakor ugotovitev, da prinese 8. stoletje poleg novosti v družbi, gospodarstvu in duhovnem življenju tudi korenite spremembe v poselitveni strukturi takratne Dolenjske. Da je bil to nemiren čas, poln negotovosti, kaže morda jama Veliki zjot pri Sečjem selu, v kateri so bili odkriti dokazi o kratkotrajni obljudenosti prav iz tega obdobja (t. 5: 10–14). Poznobronastodobna višinska naselja so namreč v tem času dokončno opuščena, namesto njih pa zaživijo nova, z obzidji utrjena gradišča, ki so nato poseljena vse do rimske zasedbe naših krajev. Kot nam je pokazal dobro raziskan Cvinger nad Virom pri Stični, so bili novi centri zasnovani v enem zamahu in v vsej svoji velikosti (Gabrovec 1987, 112). Zgrajeni so bili na novih lokacijah. Gre torej za jasno diskontinuiteto poselitve, ki ni prišla do izraza le v primerih, ko se je kolonizacija usmerila na nova področja, ampak tudi takrat, ko se je mlajša poselitev gibala v okviru obstoječega gospodarskega prostora. To pomembno ugotovitev lahko najbolj nazorno razberemo iz štirih doslej raziskanih primerov, kjer je bilo novo železnodobno naselje postavljeno v neposredni bližini starega iz pozne bronaste dobe. Razdalje med naselji so minimalne, saj znašajo vsakokrat manj kot kilometer (sl. 3). Na vprašanje, zakaj je prišlo do teh premikov, za zdaj še ne moremo odgovoriti. Problem se še dodatno

Sl. 3: Razdalje med poznobronastodobnimi in železnodobnimi višinskimi naselji.

Abb. 3: Entfernungverhältnisse zwischen spätbronzezeitlichen und eisenzeitlichen Höhensiedlungen.

zaplete, če dopustimo možnost, da so bila naselja vsaj za kratko obdobje lahko tudi sočasna. Keramično gradivo iz najnižjih plasti železodobnih naselij (npr. poševno žlebljene in fasetirane latvice, skodelice z izvihanimi ustji) vsekakor dopušča takšno možnost. Ali lahko v eni in drugi poselitveni strukturi razberemo

bivališča staroselcev in na novo priseljenega prebivalstva, kot smo to previdno formulirali že pri obravnavi kronološko vzporednih žarnih in gomilnih nekropol v Beli krajini (Dular 1979, 79)? Vprašanja so vsekakor aktualna, nadaljnje raziskave pa bodo pokazale, če smo razmišljali v pravo smer.

Zahvaljujem se dr. Francetu Lebnu in Danilu Breščaku, ker sta mi dovolila objavo gradiva svojih izkopavanj.

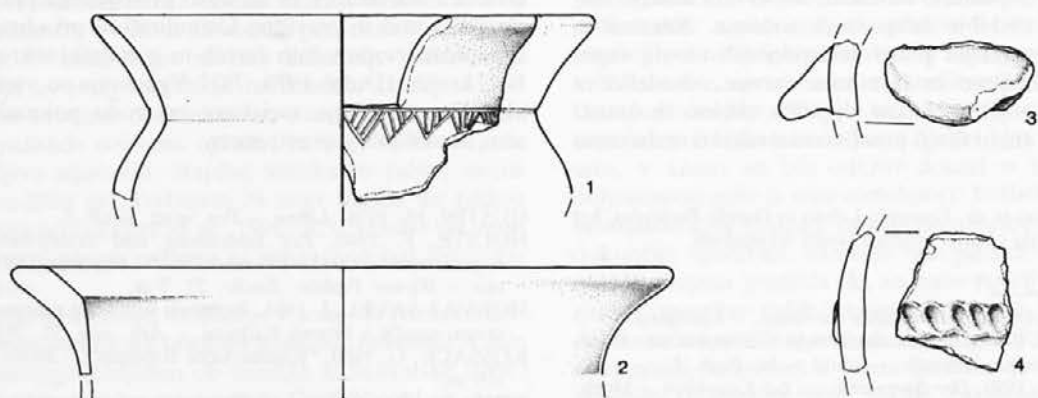
- ANSI 1975, *Arheološka najdišča Slovenije*. – Ljubljana.
- DOBIAT, C. 1980, *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik*. – Schild v. St. Beih. 1.
- DOBIAT, C. 1990, *Der Burgstallkogel bei Kleinklein*. – Marb. St. z. Vor- u. Frühgesch. 13.
- DULAR, J. 1973, Bela krajina v starohalštatskem obdobju. – *Arh. vest.* 24, 544 ss.
- DULAR, J. 1978, Poskus kronološke razdelitve dobovskega žarnega grobišča. – *Arh. vest.* 29, 36 ss.
- DULAR, J. 1979, Žarno grobišče na Borštku v Metliki. – *Arh. vest.* 30, 65 ss.
- DULAR, J. 1985, *Topografsko področje XI (Bela krajina)*. – Arheološka topografija Slovenije, Ljubljana.
- DULAR, J. 1990, Kučar nad Podzemljem. – V: *Arheološka najdišča Dolenjske*, 31 ss, Novo mesto.
- DULAR, J. 1992, Zgodovina raziskovanj železnodobnih naselij in poselitve v osrednji Sloveniji. – *Arh. vest.* 43, 37 ss.
- DULAR, J., B. KRIŽ, D. SVOLJŠAK in S. TECCO HVALA 1991, Utrjena prazgodovinska naselja v Mirenski in Temeniški dolini. – *Arh. vest.* 42, 65 ss.
- GABROVEC, S. 1973, Začetek halštatskega obdobja v Sloveniji. – *Arh. vest.* 24, 338 ss.
- GABROVEC, S. 1987, Dolenjska grupa. Geneza i društveno uredjenje. – V: *Praist. jug. zem.* 5, 109 ss, Sarajevo.
- GABROVEC, S. 1990, Prazgodovinska podoba Slovenije. O kontinuiteti naseljevanja slovenskega prostora. – *Traditiones* 19, 17 ss.
- GABROVEC, S., O.-H. FREY in S. FOLTINY 1969, Prvo poročilo o naselbinskih izkopavanjih v Stični. – *Arh. vest.* 20, 177 ss.
- GUŠTIN, M. 1976, *Libna*. – Pos. muz. Brež. 3.
- HOLSTE, F. 1940, Zur Bedeutung und Zeitstellung der sogenannten "thrako-kimmerischen" Pferdegeschirrbronzen. – *Wiener Prähist. Ztschr.* 27, 7 ss.
- HORVAT-ŠAVEL, I. 1981, Rezultati sondiranja prazgodovinskega naselja v Gornji Radgoni. – *Arh. vest.* 32, 291 ss.
- KOSSACK, G. 1980, "Kimmerische Bronzen". – *Situla* 20-21, 109 ss.
- KRIŽ, B. 1990, Cvinger ali Branževce pri Dolenjskih Toplicah. – V: *Arheološka najdišča Dolenjske*, 23 ss, Novo mesto.
- LAMUT, B. 1988–1989, Kronološka skica prazgodovinske naselbine v Ormožu. – *Arh. vest.* 39-40, 235 ss.
- METZNER-NEBELSICK, C. 1992, Gefäße mit basaraboider Ornamentik aus Frög. – V: *Festschr. z. 50jähr. Bestehen des Institutes für Ur- und Frühgesch. der Leopold-Franzens-Universität Innsbruck*, Univforsch. z. prähist. Arch. 8, 349 ss.
- MÜLLER-KARPE, H. 1959, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*. – Röm. Germ. Forsch. 22.
- OMAN, D. 1981, Brinjeva gora 1953. – *Arh. vest.* 32, 144 ss.
- PUŠ, I. 1971, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani*. – Razpr. 1. razr. SAZU 7/1.
- PUŠ, I. 1982, *Prazgodovinsko žarno grobišče v Ljubljani*. – Razpr. 1. razr. SAZU 13/2.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1982, *Das Urnengräberfeld von Podolí*. – Fontes arch. Morav. 15.
- STARE, F. 1954, *Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani*. – Dela 1. razr. SAZU 9.
- STARE, F. 1975, *Dobova*. – Pos. muz. Brež. 2.
- TERŽAN, B. 1990a, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem*. – Kat. in monogr. 25.
- TERŽAN, B. 1990b, Polmesečaste fibule. O kulturnih povezavah med Egejo in Caput Adriae. – *Arh. vest.* 41, 49 ss.

Der Beginn der eisenzeitlichen Besiedlung in Zentralslowenien

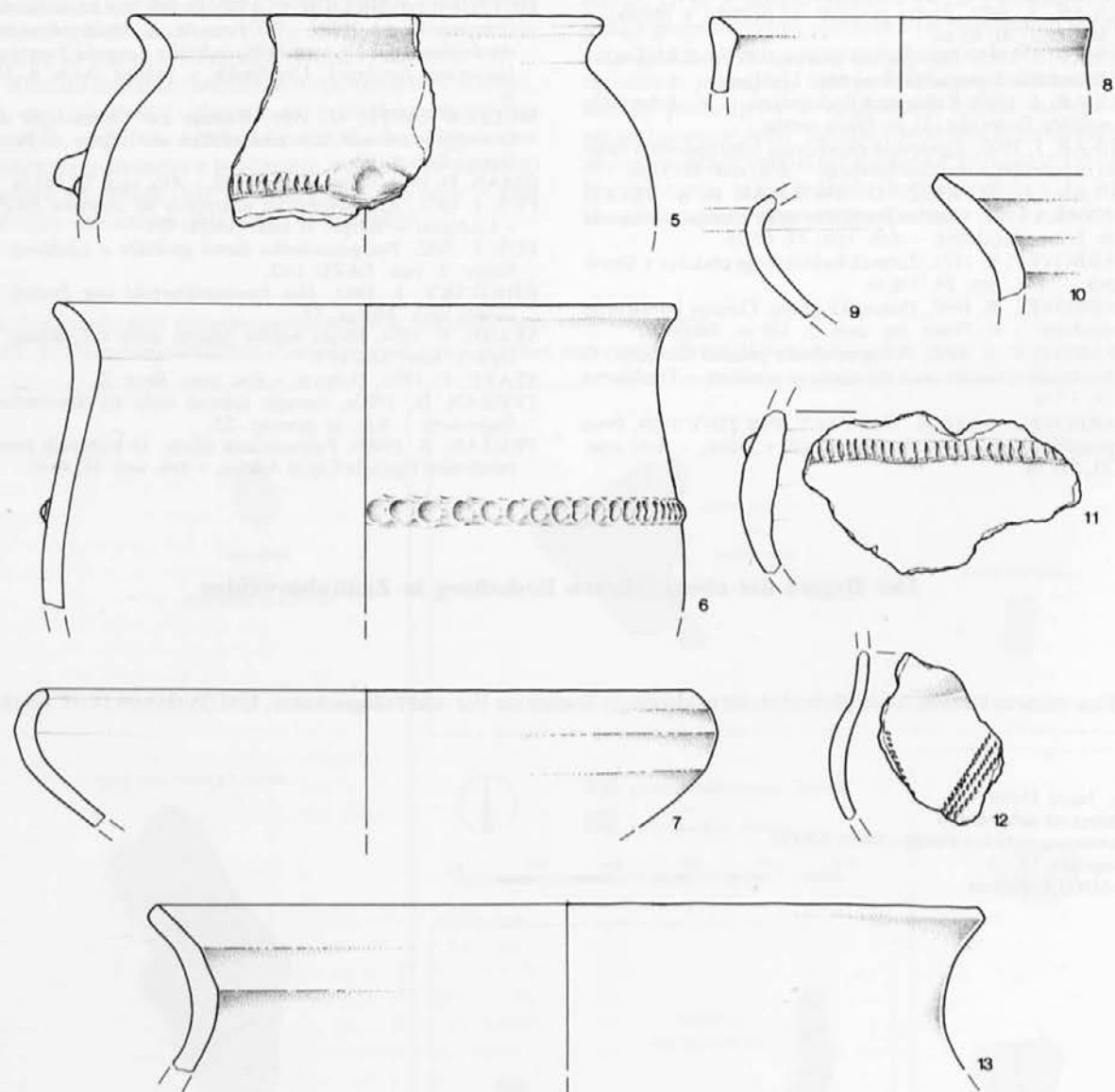
Eine deutsche Fassung des Artikels erscheint in Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte, 1994 (Festschrift O.-H. Frey).

Dr. Janez Dular
Inštitut za arheologijo
Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU
Gosposka 13
SI-61000 Ljubljana

Žempoh nad Ostrožnikom

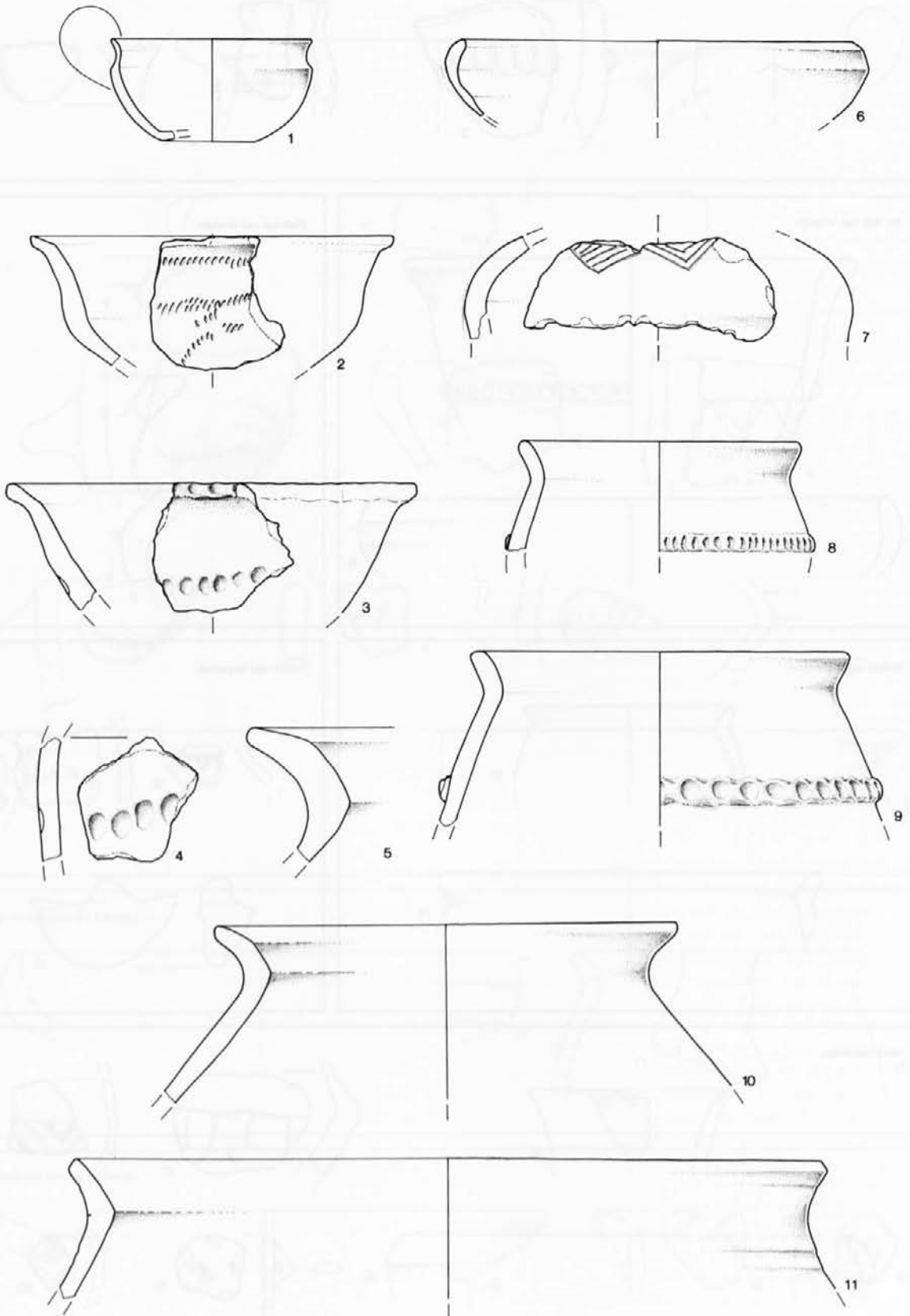

Makovec nad Zagorico

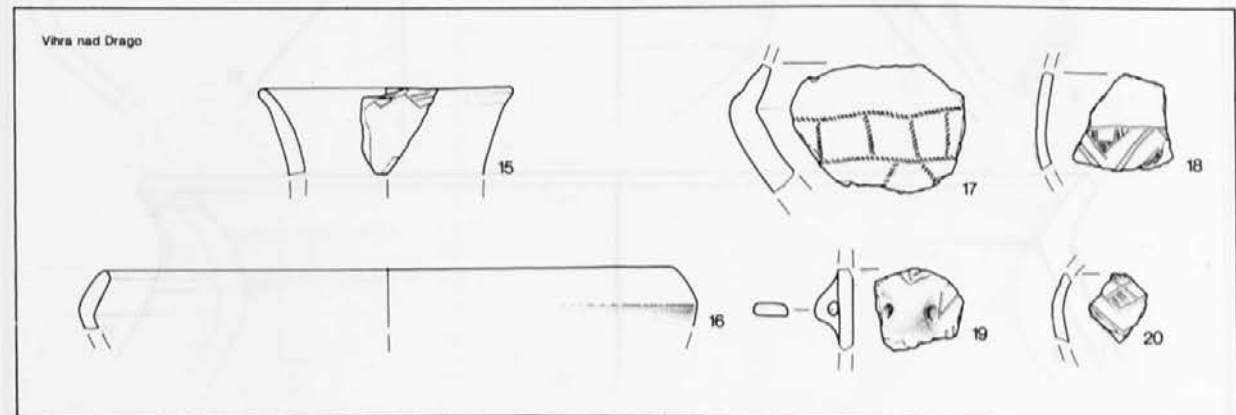
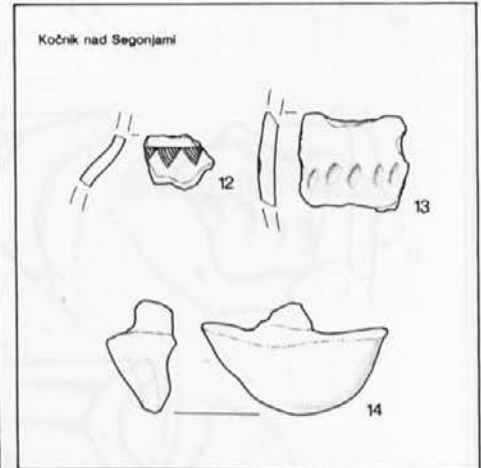
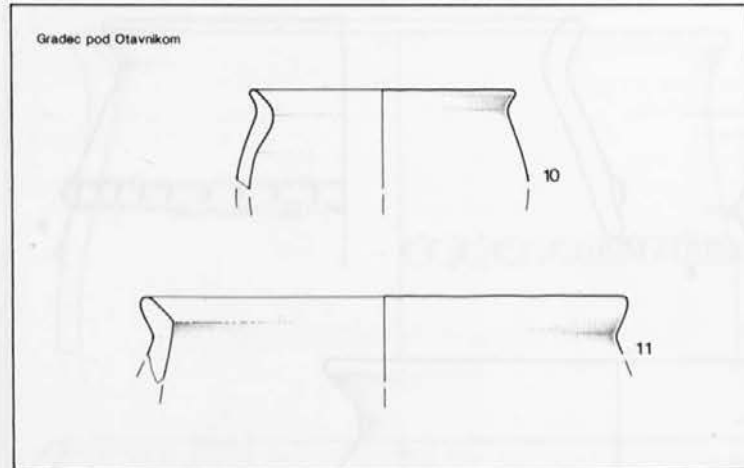
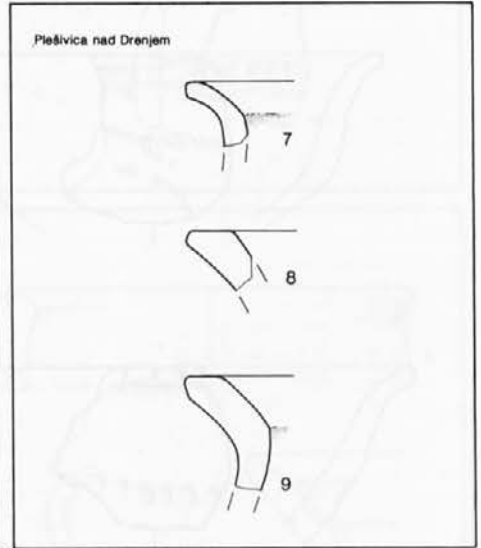
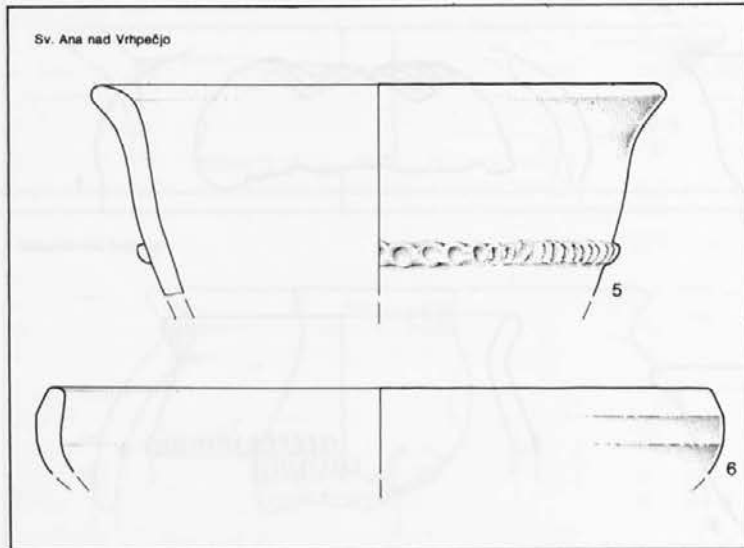
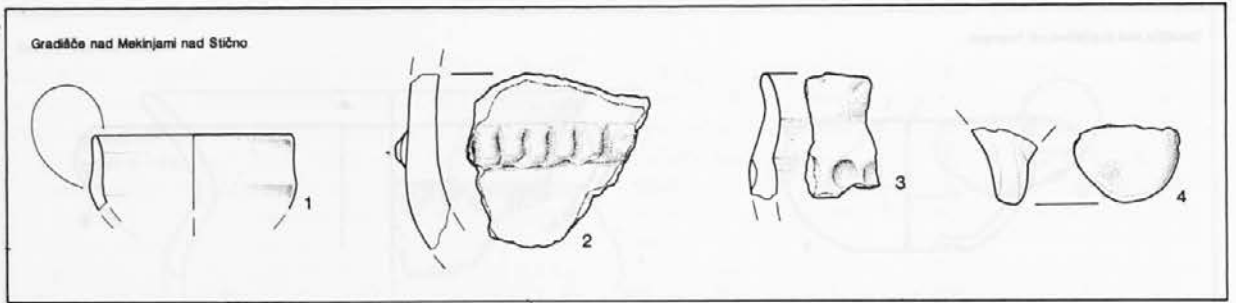
T. 1: Vse keramika. M. = 1:3.

Taf. 1: Alles Ton.

T. 2: Vse keramika. M. = 1:3.

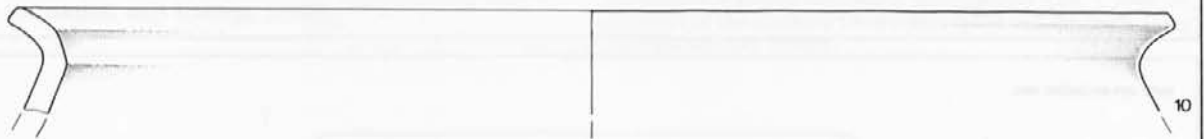
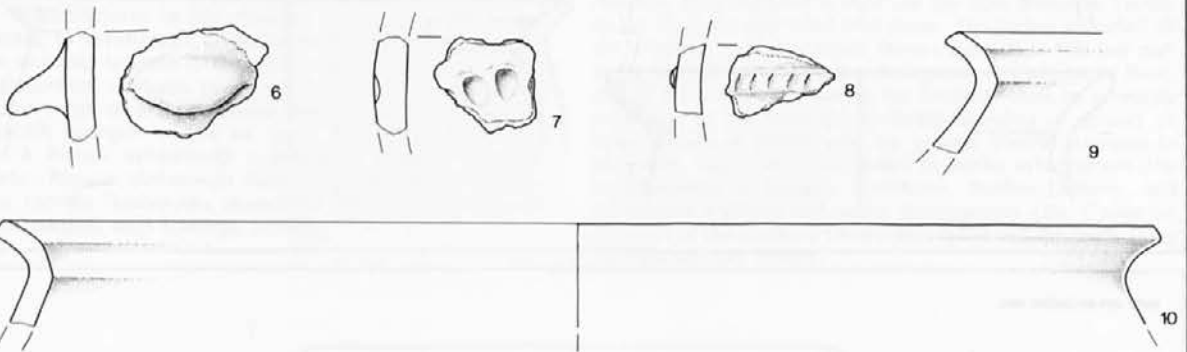
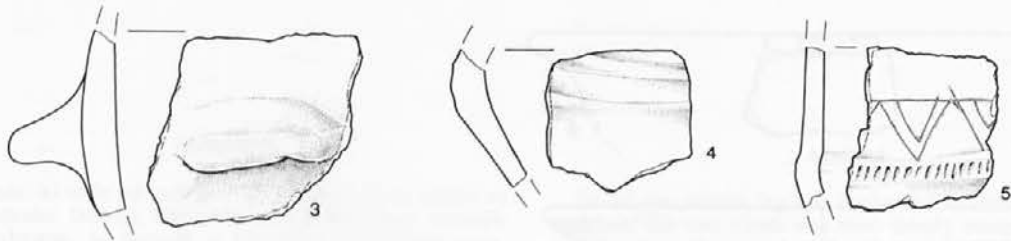
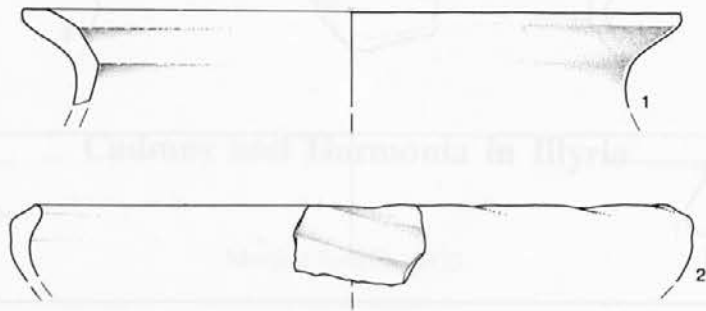
Taf. 2: Alles Ton.

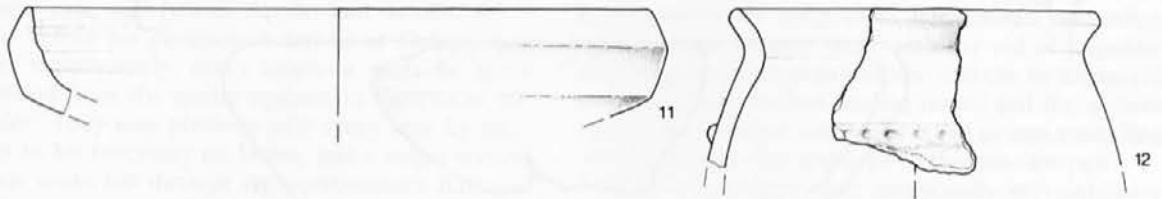
T. 3: Vse keramika. M. = 1:3.

Taf. 3: Alles Ton.

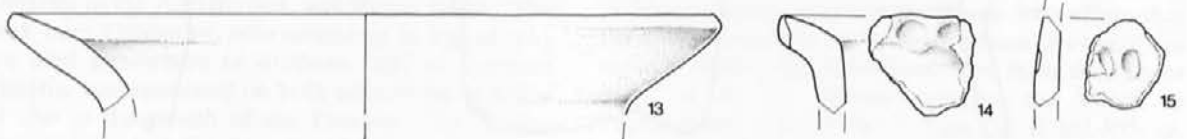
Gradec nad Mihovim

Veliki vrh nad Dolenjim Suhorjem

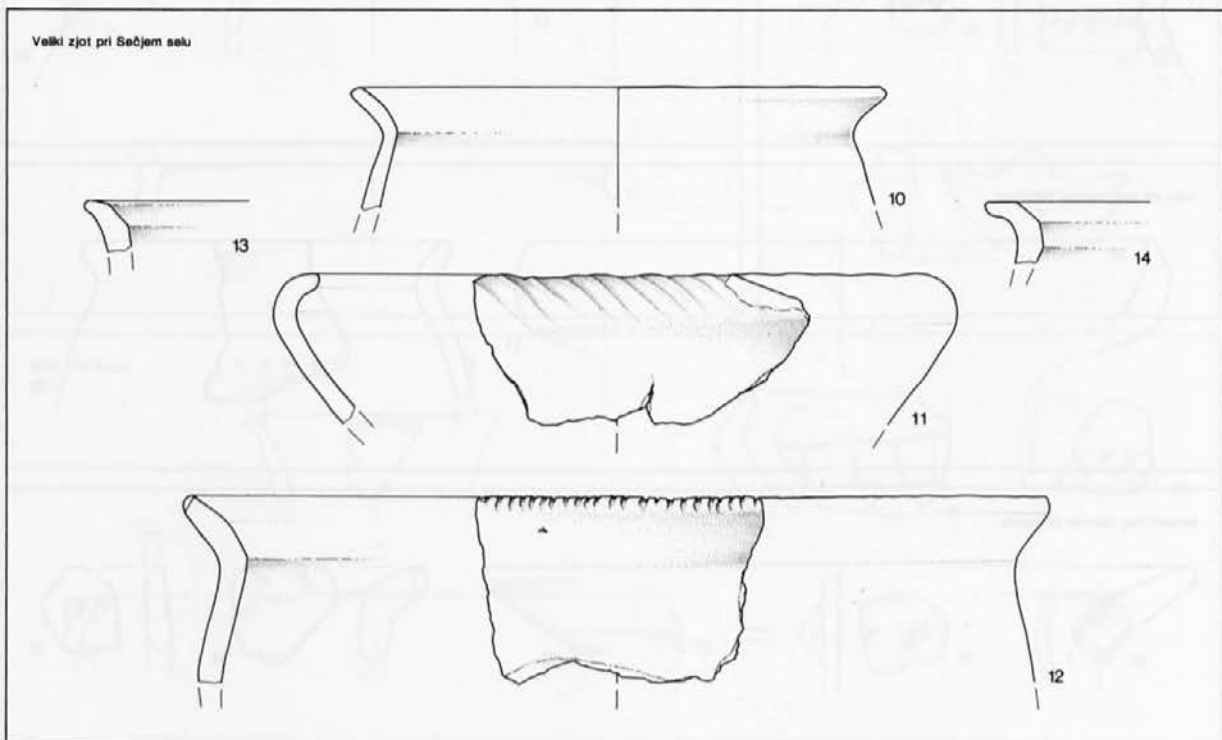
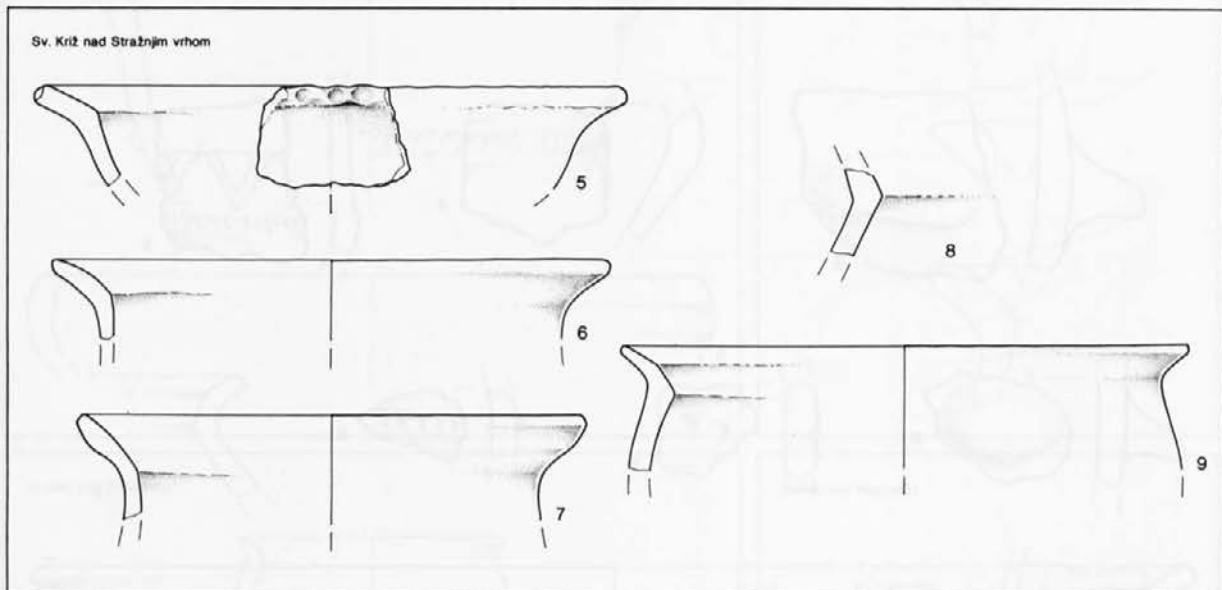
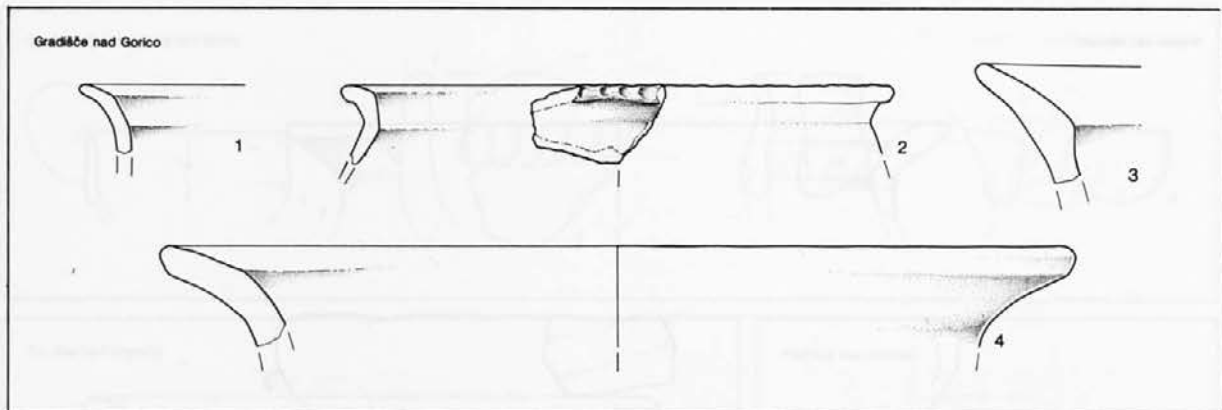

Semenič nad Gabrom pri Semiču

T. 4: Vse keramika. M. = 1:3.

Taf. 4: Alles Ton.

T. 5: Vse keramika. M. = 1:3.
Taf. 5: Alles Ton.